KA

TYLLONG WAD JINGTIP

DA

U SAMUEL LAMIN GADIANG

(3rd Edition)

KA JINGLAM PHRANG

Katba nga shong marwei ki khmat jong ka mynsiem jong nga ki peit sawdong ia ka ri bad ka jait bynriew. Kumta ka la wan ka jingkylli ha nga ka da ong, balei phi peit ïa kiwei la lade pat phi klet hangta pat nga phai shalade bad nga jaw ki ummat, bad naduh kata ka por haduh ba thoh ia kane ka kot ka la shim por da ki phew snem hynrei mynta pat la pasiaw ha nga ba ngan thoh hangne katto katne bad kiei kita? Katno nga sngewkmen ban tip ba U Blei u long shisha halor baroh namar ba U la thaw ia u briew, bad u buh ki jingtrei ia baroh na kawei ka por sha kawei pat. U buh ruh ia ki rong ba bun jait, bad ki ktien bym lah ñiew shuh, u la buh ruh ia ki mrad, ki sim, bad ki laiphew jinglm ter ter, khamtam eh ia u briew u buh ka jingnang ka jingtip bad ka jingstad jingshemphang kaba long mynta u tyrnem u ban pynpait ia ki mawsiang bad u lyngka ia ka ban tih ia ki par kordor kiba U Blei u la buh ha la ki jong ki briew, bad da kine u la ai jingtrei bun bah ki briew ha ka pyrthei khnang ban ioh ban bam.

Nga thoh ia kane ka kot da kaba nga la kynshew na ki jingiathuhkhana pateng jong ki riew tymmen naduh ba nga dang khynnah bad ruh ka jingpyrkhat ka khlieh jong nga.

Hynrei la nga thoh ruh ia kane ka kot ngam pynshisha ba ka long kaba biang lut nadong shadong. Hynrei nga kyrmen kan ym long lehnohei ha kiba pule ia ka, ha ki katto katne ki bynta jong ka. Ngan sngewnguh sngewburom ia ki lok ki jor kiba sngewbha ban nangai jingmut ba ngan lah ban pynbha pynjanai ia ka shuh shuh. Nalor nangta phin lap hangne bun ki kyrteng ba don jingmut bad ki kyntien kiba nga pyrshang ban batai wat la shibun kiba nga la klet ia kaba la batai da ki riew tymmen, namar ba nga dang khynnah eh ha ka por ba dang im ki riew stad parom hangne ha ka ri jong ngi.

. Kumta ia kane ka kot nga buh kyrteng ia ka 'TYLLONG WAT JINGTIP' namar hangne nga thoh ban ia tip lang bad pyrkhat lang. Hynrei ia ka jinglong Trai la Tyngkai, ia ki jingbym shai bym sngewthuh lah ban ia kynduh ia u Nongthoh ba un pynsngewthuh bad ia ka ba um lah namar ba bun ki ktien bad parom tymmen ngin hap ban pyrkhat lang bad namar ia ki jingthoh la hap ban pynlyngkot katba lah ba ki nongpule kin kham suk wat sngew ei ei.

Nongthoh:- Shri Samuel Lamin Gadiang
Nongbareh Lyntiar, B.P.O. Nongbareh, Via Dawki – 793109
Amlarem Sub – Division, War Jaintia
Jaintia Hills District, Meghalaya.

SHIKYNTIEN

Nga la pule ia kijingthoh (manuscript) jong ka kot"Ka Tyllong Wad Jingtip"ba la thoh da u bah Samuel Lamin Gadiang uba na ka shnong Nongbareh Lyntiar bad nga shem ba ñiar eh ki briew ki ban wad jingtip ha kane ka rukom, khamtam kito kiba la long Khristan, kat haduh ban pynktik ia ka jingmut jong kito kiba thrang hok ban tip bashong ia ka mynnor jong ki Ñi ki Kong bad ban tih shuh shuh ha ki par sbai u khun Khasi Khara .Bunsien ngi iohsngew ba ki jingiaroh ia la ka jong k Riti ka Dustur ha kip ór ba mynta tang da kaba shu. pynsynrop pyrthuh artad ia ka jingle jong kiwei, ki long tang ki kam leh khyllew bad ki per tang ha la.Ki don bun ki briew kiba batai ia ka Riti ka Dustur u Hynñiew Trep ha kip or hyndi da kaba shu ring jingmut artad na ki mawpun mawbynna ne na ki jingiathuh U Luk U Lak u bym d tip bha, hynrei ha kane ka kot u nongthoh u la si madan wat ia ki kyntien barim tam kiba u Ñi kulong u Pa kulong u ju pyndonkam ha ki khep kiba donkm , bad dei na kata ka daw, ngasngewthuh, b l ai kyrteng ia ka "Ka Tyllong Wad Jingtip"nmar kam pat biang ban shu ong ba ka dei kata ka thymmei jingtip.U Nongthoh u la tih bad dang iai tip khnng b ki nongpulekib sngew myllung ia la ka jaidbynriew ba tang shi troh ha snieh pyrthei kin nang ban sngewthuh bad burom ia la ka jong ka jingling kyrpang bad ban pyrkhat kumno ban kunai ia ka .

Ynda ngi pule ia kane ka kot, nga ngeit ban gin ym lah khlem da ong ba la ngi la long ki nonghikai pynbanngim tip ei ei ha kane ka phang jong ka jingling jaidkhasi neHynñiew Trep jong ngi.Ha kane ka kot kaba rit eh, hynrei kaba khia pat, u bah Samuel Lamin Gadiang u la pynkynmaw ia ngi ia kip or hyndai kaba ngi ki khun Khasi Khara ngi l klet bad duh ei.Ym tang katta kaba kordor la ngi ka long ba ka long kum ka jingkhangbah kaba kham phyla kaba pynbeit bad pynkhiah ia ka jabieng jong ngi ban ngin nang ban bishar ia kiei kiei kiba ngi kum ki briew ngi iohi bad iohsngew sawdong jon ngi kum ka jaid bynriew hangne ha sla pyrthei.

Ynda haba l lumlang ia kine kiei kiei baroh, ngim lah khlem da ong ba ngi la ioh ka jingkyrkhu kaba khrawhabla ioh biang ia ka thup jingtip ba lajn duh ei. Ai ba kane kan long ka jingkynshew bah la ka jaid bynriew Hynñiew Trep.

Nalorkata , ngi shem ba kane ka kot ka don ka dor kab khia ba dei ruh ban pule da ki khynnah skul bad rangbah kumjuhla kito kiba dang pule, nga kubur rah ba ka ia dei ia kito ki kyndan kiba kham halor.

Ynda haba la lumlang ia kine kiei kiei ba'roh, ngim lah khlem da ong ba ngi la ioh ka jingkyrkhu kaba khraw haba la ioh biang ia ka thup jingtip ba la jan duh ei Ai ba kane kan long ka jingkynshew bah ia ka jaid bynriew Hynniew Trep

Nalorkata, ngi shem ba kane ka kot ka don ka dor kaba khia ba dei ruh ban pule da ki khynnah skul bad rangbah kumjuh Ia kito kiba dang pule, nga kubur rah ba ka ia dei ia kito ki kyndan kiba kham halor.

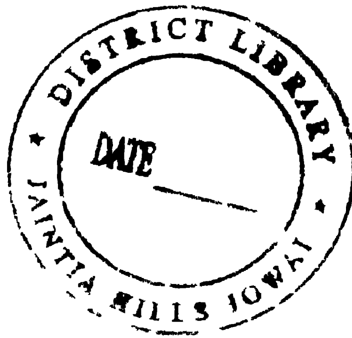
Ngi kitbok kitrwiang ba lyngba kane ka kot, ka jaidbynriew kan kyndit bynriew biang. To u Blei Un kyrkhu bad ialam ia u nongthoh ba un nang lah ban kiew, nangroi bad im slem ban iai kyrsiew ia ka jaitbynriew

Khublei Shibun

Ubaburom ia phi.

Date

Phclad Lyngdoh B Com, B Ed. N TA
Sohkha Shnong.

Ka long kaba sngewtynnad shibun ba u Bah Samuel Gadiang u'la ialeh shitom ban thoh bad ban pynmih ia kane ka kot 'Ka Tyllong Wad Jingtip' kaba la batai lyngkot shaphang ki riti, dustur, salon bad kiwei kiwei de kiba iadei bad ka jinglong tynrai bad ka hok long trai jong ngi ki khun u Hynniewtrep Hynniewskum, khamtam eh ia ki briew jong ka Ri War Kane ka kot kan iarap shibun ia kito ki nongpule ha ki kyrdan kiba kham halor bad na ka bynta ki briew kiba wad janai ia ka jingstad (Researchers)

Date Shillong
The 30th Dec '98

Dr S S Pohlong
M Sc Phd

KI KTIEN KHMAT

Nga la pule bniah ia ka jingthoh, KA TYLLONG WAD JINGTIP shaphang KI Salon, Dustur bad kiwei ki jingtip shaphang ki rukom jingpyniaid ka jong ki kpa tymmen hyndai hynthai ia kiba la bud dien bad leh bad pyndep ia ki niam ki rukom bad kiwei kiwei kumba ki long haduh mynta. Ia kane ka kot ba latholi da U Mr Samuel Ka diang na Nongbareh, ka long shisha ka kot kaba lah ban ai jingiarap ia kito baroh kiba pule iaka namar hangne u nongthoh u la sdang ban tih ia ki tynrai jingshisha jong ka long briew ki khun U HYNNIEW TREP naduh basdang haduh mynta bad kumjuh ruh ha ka jingiadei bad kiwei pat ki ki jait bynriew shi tyllup ka pyrthei na baroh sawdong, la lum lang ia ki jing tip naduh shatei, mihngi bad sepngi

Kane ka kot kan long ka jingkyrkhu kaba khraw ia kino kino ki ban pule ia ka, wat ia kito ki riewstad riew shemphang (reasearcher) ban nangtih shuh ia ki jingshisha baroh pateng la pateng naduh myn nyngkong haduh mynta ia ka rukom im rukom long jong ka jaid bynriew ha ki jaka bapher bapher ha baroh ki lum Khasi bad Jaintia.

Nga pynpaw hangne ka jingkyrshan ia une u nongthoh ba un dang lah shuh shuh ban nangtih ia baroh ki jing shem jong u kat kum ka jingiathuh pateng tymmen ki san ha kine ki thain Riwar bad shawei. Nga kyntu ruh ia baroh ban thied bad pyndonkam ia kane ka ka kot ban long kum ka jingkynshew ba la buhrieh ban shem ia ka jingshisha.

Khublei shibun

(B L. Tonger)

Dated Sohkha Mission
12.11.1998

Ka Jingkyngthoh

Ka Kot "Tyllong wad jingtip" ba Ia thoh da u Bah Samuel Lamin Gadiang na Nonbareh Lyntiar ka long ka kot ba Ia thoh da kaba puson bad wad jingtip na bun ki lad ki lynti kum na ki riew tymmen bad na kiwei de Ka long kaba donkam ban buh ha ki jingthoh kum kina ki parom khnang ba ka pateng kaba mynta bad ka lawei kin tip ia kaei ka ba la jia bad la don ha ka ri ka jongngi.

U Nongthoh ha la i buit i bor kat ba lah ei u la leh ka kam kaba radbah da kane ka jingwad bniah (research) bad buh ha ka jingthoh (record) ia ka jingshem jong u ha kane ka kot. La khmih lynti ba kane ka kot kan plie ia ka jingmut jingpyrkhat jong kito kiba pule

Khublei.

A. Laloo, BSc. (Hons) B.T.
Mynthong Jowai.

****

KA JING KYNTHOH

Kum ka jaitbynriew Khasi ngi la duh noh iaka thup kynshew jingtip namar ba ngim don ka thoh ka tar naduh hyndai bad hadien ba ngi la ioh ia ki dak thoh daka jing trei shitom "U Thomas Jones, u Missionery na ri Wales ha kane ka ri jong ngi, ka ri kala roi ha ka thoh ka tar.

U bah Samuel L Gadiang u la tynrong lem ha kaba pynroi ia ka thoh ka tar lyngba kane ka kot bala ai kyrteng "Ka Tyllong Wad Jingtip". Ka long ka kot ei jingtip ia ki nongpule khamtam ia ki nongpule ha ki College bad Unversity kiba wad bniah ia kiei kiei kiba la sdang ban klet daka jaitbynriew.

Nga ai mynsiem bad pynshlur ia u nongthoh ban nang pynroi shuh-shuh ia ka thoh ka tar ha ki por ban dang wan.

Khublei Shibun.

24/11/97

Shri. T.W. Blah
B.Sc. B.Ed. Dip, in Maths,
Edu. (London)

****

Nga la pule bniah ia ka kot 'Tyllong wad jingtip' ba la thoh da I Mr. Samuel Gadiang (Lamin) Nongbarehlyntiar; nga shem ba ka long da shisha ka kot kaba lah ban pynkhie-im ia ka Riti-Dustur bad Salon uba rim uba jah. Nga ai ka burom bad ka jingiaroh ia une u Rangbah u bym shym la tyngkai ia ka bor bad por ban buddien ia kiei kiei kiba u Longshwa manshuwa u la buh la seng.

Nga ngeit skhem ki rangbah shynrang bad kynthei bad samla kumjuh kin pdiang sngewbha ia kane ka jingai ha kyrpang une u Rangbah ka ban long ka atiar ban iada ia ka jaitbynriew.

Nga kit bok kit rwiang ba une u Rangbah un nanglah shuh shuh ban sei madan ia kiei kiei ki ban long ka jingmyntoi ia ka Ri bad ka Jaitbynriew. U Blei un iai don ryngkat bad u, ba un ioh ka met ka phad kaba khiah krad.

C.A. Lamin,
B A., MDC

"Ka Tyllong Wad Jingtip" ba la thoh da U Samuel Lamin Gadiang. Naduh u snem 1987 bad la pynskhem da ki Khyndai Kam Nongbareh ha u snem 1992 bad hadien kata la pule bniah da ki 6 ngut ki Babu, 6 snem bad la shon na u snem 1999 na M/s L. Shibai Shibo Printers Riatsasim Jowai.

1. Plielad Lyngdoh – B.Com, B.Ed, N.TA Sohkha Shnong.
2. Dr. S.S.Pohlong - M.Sc ,Phd Shyllong.
3. T.W.Blah - B.Sc, B.Ed , Dip, in Maths , Edu. (London).
4. A .Lalo – B.Sc (Hons) B.T Mynthong Jowai.
5. B.L Tongper Sohkha.
6. C.A Lamin – B.A, M.D.C War West

Khublei

"IM SLEM BABU BAROH"

Contents **Sla**

1.KA JINGSDANG KA PYRTHEI

Kine ki long ki jingiathuhkhana lyngkot shaphang ka pyrthei. Ki long kñi jong ngi ki Khasi ki iathuh ba ha kaba sdang ka pyrthei ka long suda khlem don ei ei tang u mawsiang, bad nadien kata wan u paidlang rah bad u leit kit khyndew na ka ri ki syiem madiah mathiam, u briew u wan khatduh eh. Bad kita ki long ki hynñiew kynthei ba wan na bneng. Kawei pat ka jingiathuhkhana na ka Kotbah (Bible) ha ka pyrthei ka sdang da U Blei bad u briew u sdang da kaba thaw U Blei na ka dewmet ka khyndew ba un synshar halor jong ka. Nalor kitei ki jingiathuhkhana kaba phylla ka long ba U Blei u buh da ki jingkheiñ ia ki jingthaw jong u baroh.

Ki sngi ki taiew, ki bnai, ki aiom, ki snem ki don la ki jong ki jingmut bad number, khamtam eh ia ngi ki briew.

1. U 0 u dei u number uba heh tam bad uba lah ban kylla.
2. U 1 u dei u number bymthikna bad u lah ban long 0.
3. U 2 u dei u number bym pat thikna la kan bha ne kan sniew.
4 U 3 u long u number jong ka jingkyrmen, lai sotti.
5 U 4 u long u ansar la bha ne la sniew.
6. U 5 u long ka jingshemphang/phawar/pynsyriem/pharshi/ bad maian.
7 U 6 u long pdeng.
8. U 7 u long u number uba tam bad sniew. Ym bit ban leh niam, ban pyniashong kurim lane ban sdang ne pynkut u pynsyrwa ei ia ka por.
9 U 8 u dei u number uba sdang lada phi kwah ia kaba sniew ne kaba bha namar kata lah ban ong uba bha.
10. U 9 u dei u number bym lah shaniah ym pat thikna tang ka jingkyrmen.
11. U 10 u long u number uba thikna bad u dei u ansar napdeng kine ki number uei u bah eh tam? Nga te nga ong ba u 0 U Blei haba u thaw ia ka pyrthei da kine shano un buh ia ka pyrthei lada ym don u 0 bad kumno khlem prokram. Da kine la long kiei kiei baroh khlem kine ym lah long ei ei. Ki tymmen jong ngi ki rakhe bad kheiñ kumne ia ki sngi ki taiew ki bnai bad ki snem la ha ka niam la ha ka trei ka ktah. U Blei u long uba bha bad u kpa bymjukut. U Soitan u long u nonghikai ban tip ia kaba bha bad ia kaba sniew. Ka jingtip ka pynjynjar, ka jingnang ka pynthait bad pynjrem, uba suk long uba stad. U Jisu u nonghikai ia ka hok bad ka jingshisha.

Ka aiñ ka long ka kmie bad ka nongsynshar, kam ju pyntieng pynsnaiap ia uba bha, hynrei tang ia u bymman. Lait noh tang haba shah thok ha u khun bymman.Ia ki jingmut jong kitei ki number nga ieh ha ki nongpule ban pyrkhat ia ka hooid bad em.

2 KA JINGPYLLONG IA KA PYRTHEI

U Blei u Nongthaw, u Nongpynlong, u Nongbuh, bad U Blei ula thaw ia ka pyrthei ula pynlong ia ka kaba seisoh ula buh ia ka sngi, u bnai, ki khlur, u la thaw ia ki briew shynrang bad kynthei ula thaw ruh ia ki mrad ki mreng, ki jingri jingdup, ki dohkha dohpnad, ki lai phew phñiang, lai phew symbai laiphew jait, laiphew kynja, laiphew per laiphew her, bad u la kyrkhu ia ki, to nang kha to nang roi to pyndap ia ka pyrthei te u Blei ula iohi ba ka la bha eh tang ba ka long jhulum naduh u briew naduh u mrad bad ha baroh ki jingthaw bad jingpynlong. Kumta ula pyrkhat ban thaw syiem, u ban synshar bad peit halor baroh, bad u la thaw ia u briew ha ka dur jong u bad ula ai ha u ia ka bor ka jinglah ka jingstad ka jingshemphang ka main ban pyndem lut ia baroh ki ba U Blei u la thaw hapoh ka bneng bad halor ka khyndew bad ula thaw ia ka briew kaba khampoh khyndiat ba kan long ka nongsumar nongsynshar lang nongpeit nong khmih lang bad ka nongkha nongpynroi ia ka jait ka kynja, bad U Blei u la buh kyrteng ia u shynrang niew shyllong bad ula ai bor ha u ba un buh kyrteng ia baroh ki ba U Blei ula thaw ha ka pyrthei hadien kata ula kyrteng nyngkong ia kata ka briew ka shynshar kaba mut ka nongshynshar lang nongpeit nongkhmieh lang ha baroh ki liang hadien ba U la dep buh kyrteng U Blei u la buh ia ka hukum ia ki ban long nongsakhi ia ka sniew ka bha khnang ba U Blei un nang ban bishar u la buh ruh ia ki hukum ia ki briew

i Men ym ioh kiwei pat ki Blei nalor jong nga

ii Men ym thaw dur Blei ialade.

iii Men ym ong thala ia ka kyrteng U Blei jong me.

iv Burom ia la ka kmie bad u kpa jong me.

v Burom ia kiba halor jong me.

vi Men ym pyniap.

vii Men ym kliem.

viii Men ym tuh.

ix Men ym sakhi lamler.

x. Men ym ikwah ia ka jong kiwei pat.

xi. Men rakhe khuid ia ki sngi, ki bnai, ki aiom, bad ki snem.

xii Men nym pynkynriah ia u pud ba la buh ki barim.

xiii Men ym ai ka bynta pateng shawei pat.

xiv Men ym ia shongkurim bad ki ba ai jait sha u kpa.

xv Men ia shongkurim tang bad ki jait kpa.

xvi Men ym ia shong kurim bad ki bymdei bakha.

xvii Ym hit ban ia shongkurim shikur shijait namar ka long ka sangkuma.

xviii. To ka hukum bad ki aiñ kin bud ia me kat shaba phi leit lem da don ka hukum kam shym da don ka pop lym da don ka pop ym don ka hukum lem da don ka hukum ym tip kur tip jait tip kha tip man tip bạ heh tip barit tip burom tip akor ka kyrteng jong ka ri jong ngi ka ba nyngkong.

i. Ka bri u hynniew trep.

ii. Ka ri laiphew shyiem khaddar doloi ka kyrteng kaba lai Ka ri khasi bad ka kyrteng ba saw Meghalaya.

To ki aiñ bad ki hukum kiba la buh ia phi shynrang bad kynthei kin bud kat sha ba leit. To ka jait ka khong kan neh junom. Wat klet ia U Blei nongbuh nongthaw.

3. U HYNÑIEW TREP

Kitab jingkheiñ Lynnong 26: Kaba shim jingkheiñ ia ki Israel baroh ha ki pyntha ka ri Moah hajan ka Jordan ha pyrshah Jerikho. Pule bha ha ki dkhot 28, 34, ha ka lynnong 36, ka iathuh shai ha ngi don 9 ki longkñie ba la leit bad ki khun ki ksiew jong ki ia kiba la ñiew ha kata ka por kiba la dap arphew snem shaneng ki la long sanphew hajar bad hynñiew spah. Ka kyrteng jong kI (ong noh kiew + sha jrong) kiba long ki thieit u Joseph bad u Ephriam.

1. Makir
2. Gilead
3. Jeaser
4. Halek
5. Asreal
6. Shekhem
7. Shemida
8. Hepher
9. Selophehad bad ki kynthei ba la shah ñiew ki long kine:

1. Miklah
2. Noah
3. Hoklah
4. Tirsah
5. Mahlah

Kine ki long kita ki khyndai kñie shaneng bad san ha ka pyrthei kiba ioh ia ka bynta pateng.

Hangne wan ka jingkylli u Khasi ba kheiñ jait ha ki kyhthei u long ne em u Jiw (Israel) ne dei shisha uta uba wan hiar kyrpang na bneng kumba la ong khyndai ki sah sha jrong bad hynñiew sha ka pyrthei.

Kat kum ka rukom peit jong nga ha ka Kotbah (Bible) bad ki dustur ki Riti I
Rukom pyniaid kam pyniaid jam bad khamtam kaba ngi ong ha ka Salon kal
mut ka jingiathuhkhana pateng ki Longshuwa hangne ha Nongbareh La bu
hangne ia ka jingpynshai khydiat shaphang balei ngi hiar pateng na ki kynthe
Ka don ka daw ba baroh ngin ioh ban ia pyrkhat lang, ia kane ka jingthoh b
nga la thoh hangne Sngewbha ruh ban pule bniah bad bishar bha ia kal
shini na ka kotbah (Bible) bad ka Salon ba la ong iathuhkhana pateng nal
kata lem bad ki kot ki sla ba la iathuhkhana shaphang ka jaitbynriew Khasi ic
ba kita ki hynniew ki long ki phr ngut kiba l it im na ka jingshlei um u Noah

4 KHASI NYL A

Kane ka long ka jingiathuhkhana lyngkot kaba long ruh ka Salon k
tyng kh ap ka Riti ka Dustur Shaphang u Khyndai shaneng hynniew shapoh

Kab la ong ruh Salon hynniew trep shi lyngkot kaba la ong da
longkmie ha ra ri jong ngi

Hyn ai hynth ai myn k ab l ang sheng ki Khyndai bad ki hynniew
san kur u hy nniew kur ki hynniew trep hynniew skum ha Kashmir ha ranah
lum ha in pyrshah ka Kabuli la leit ki wan ruh dang ryngkat synshar k
suk syn h ir la sain kim tip shaphang u K und u khrei baroh ki mane ia u Ble
Kim ju lainiei kim tip ka th ok ha l ka ieng rasong ka hok U khla u thlei
myrsiang suri kim lah ban w an ne tu sha bri Kulai Hati ban kit ban bal
namar ban r ki shah

1 Ngi k hein ka jait ha ki kynthei
Namar la buh ia ngi d u Blei
Ki jingkylli ba bun ki wan
Phi dei kiei! Nangno phi wan ?

2 Shyntur u Moses ia n ai ka phla
Na ri Moah ha ki pyntha
Dei hangta kein ngi ioh bynta
Ban hiar pateng haduh mynta

3 Kitab jingkhein jong ki Israel
Nga ngeit kane kan ym lamler
Arphew hynriew bad laiphew hynriew
Ban m ban sah ka jait bynriew

5. KA RUKOM SYNSHAR BISHAR IA KI RITI KI DUSTUR

1. Dei ban don khyndai ngut ki longkñie, kaba mut uwei uwei na kawei ka jaid kur uba long u kñie jong kata ka kur la ka bun ne heh katno katno, tang ba u tip bha ia ka dustur ka riti ka niam ka rukom. Ia kane la ong khyndai kam kaba mut khyndai shaneng (Khyndai ki rangbah).

2. Dei ban don sa 7 ngut kiba kham heh paid napdeng ki kñie kiba ki kam jong ki pat ki long kiba lah ban sait hi da lade ia ki pap ki sang wat la teng teng ym don 9 longkmie, tang ba la kumno kumno dei ban don hi 7 ne 9 ia kine ki khot Hynñiew shapoh. Bad kine ki 7 ki longkñie longkur ki long kiba lah ruh ban leh ia kata ka phor ka Ksiang kaba long ka niam ban leit bneng ba la buh da uta uba ki ong u Latsynriang ne u Lar Bamon.

3. Nalor kitei pat dang don sa 6 ngut ki rangbah ia kiba la jied kynsai na ki ksiew ki pyrsa kur. Kine ki rangbah ki ban peit bad khmieh ia ka pap ka sang kum u sangot bad kiba dei peit ia ka kam ka duk ha ba iap briew ne ki kam ki duk ha shnong ha thaw.

4. Nalor kitei baroh don tang u Blei ia baroh nalor ki Blei bad ki briew bad don ruh kawei ka Salon kaba mut "Ka jingiathuhkhana pateng, kaba neh kaba sah kaba budien ia ngi bad kata ka long yn dang mih u briew uba long ruh ma u, u ban bah u ban khalai ia ka pap ka sang u khun bynriew shikhrum ka bneng shithyllup ka pyrthei.

5. Ki don bun bah ki Blei ha ka pyrthei, hynrei kine baroh kim lah ban kular ban pynpoi bneng, hynrei tang ka roi ka par, ka spah ka hajar bad ka koit ka khiah ia ki khun bynriew, kata ruh bad ka bainong bad la kata la khot ka niam.

6. Don uwei u briew uba kyrteng u Larsynriang, uba kular ia ka bneng kata ruh tang shi jaid shi kur shisien lehniam bad ia kata ki khot ka Niam Phor Niam Siang.

7. Na ka bynta kitei ki khyndai bad ki Hynñiew bad ki Hynriew ki don ki mot sah jingkynmaw kumne ha ba iap briew.

8. Nalor kitei ki 15 ngut pat hapdeng jong ki dang hap jied sa uwei u rangbah bad ia uta ki khot u Domder lane Sangot. Kaba mut u nongpyrta paidbah ha baroh ki shnong, hapoh uwei u Lyngdoh, ia kane ka Dorbar lah ban ong ka Dorbar paitbah, namar ba kine kiba khot ia kane ka Dorbar ki long kiba la don 15 kur 15 Blei jong ki.

9. Ka kam kane ka Dorbar ka long ban sngew ban sngap ia ka khia ka shon u khun u raiot bad ban pynneh pynskhem lane ban pynduh pyndam ia kiei kiei baroh katba shah ka kam, ia kaba thymmai ne kaba rim bad dei ha kane keiñ la shna ia ki dustur ki riti naduh hyndai hynthai jong u khun hynñiew trep ba kheiñ jaid ha ki kynthei nalor kaba la ai u Blei nongbuh nongthaw ba la khot ruh dorbar rul.

6. KA AIÑ SHONGKHA SHONGMAN

Kaei ka Dustur: Ka mut ka kynja kuna la ka dei ka kuna briew ne kuna Blei, kaba pyniasuk ne ban ia bishar.

1. Ha ka shongkurim ruh ki leh da ka dustur bad ha kaba pyrkhat ruh ki ong ka dustur.
2. Kawei ka dustur ki ong ka synjat ka lator ban pynneh pynskhem.
3. Kawei pat ka dustur ka ban pyllait kurim ki ong ka khap ka kharot.
4. Kawei pat ki ong ka san Shyieng ka ba mut lada ai da kaba shu bret sha u ne ka bad lymda pyndep da ka niam ym lah shuh ban ia kiew tyngkong namar ba ka ktah ia ka longkur.
5. Kawei pat shuwa ban bishar dei ban pynsmai bad ban siew bai Dustur ia kita ki nongbishar kaba ki la buh, ka ban ia dei rukom, lane ban pynsuk.
6. Kawei pat lada kren beiñ ne lehbeiñ ruh dei ban siew da ka dor ia kata ruh ki ong ka dustur.
7. Lada leit thung mawpud haba jia ba thied duh thied lut ia ka khyndew ka shyiap da ki nongsakhi kum ki Lyngdoh, ki Rangbah Shnong, Doloi bad baroh ki longkñie jong ka kur uta u Nongthied u dei ban siew bai dustur.
8. Lada kum leh sang leh pap ruh dei ban siew bai dustur ia u Sangot kum u nongpynkhuid pynlieh.
9. Lada jia ba don ba iap mynsaw kum ka iap pun khun ruh dei ban leh da ka dustur.
10. Bad ha baroh ka Niam jingpynkhuid, hap ban siew bai dustur.

7. KA SALON BAD BYNTA PATENG

1. *Kaei ka Riti?:-* Ka mut rikynti ka ban sah pateng la pateng kum ki khyndew ki shyiap ba la buh u longkñie, longshuwa manshuwa, naduh hyndai hynthai.

2. *Ka rukom iabhah ia ki Rikynti ka long kumne:-* Kaba nyngkong kan ioh 2 bynta, kaba pdeng kan ioh 1 bynta bad kaba khatduh kan ioh 3 bynta bad la ka bhah Blei kan sah bad ka khun khadduh.

3. Lada jia ym don khun khatduh kynthei, long khadduh da u shynrang u longkñie jong kata ka kur, kata ka mut uba khadduh ka kha bad ia ka bha Blei kan sah ka khun khadduh.

4. Lada long nyngkong u shyrang bad long khadduh ka kynthei ym don shuh ba bud u shynrang un long kñie bad kata ka khaduh kan ioh lut ia ka bhah bad ki kynthei baroh kiba pdeng kin ioh tang shi bynta kawei kawei bad ka khatduh kan ioh 3 bynta.

5. Lada ka khadduh kan ia shongkurim bad mane Blei thaw ka kan duhlut ia ka bhah jong ka bad ia kata ka bhah yn ai sha kaba nyngkong. Bad lada jia ba dang wan phai pat bad phet na uta u lok, yn pynkhuid ia ka da ka niam bad kan ioh bhah sa tang 3 bynta, ka niam kan leit sha kaba nyngkong.

6. Ia ka rikynti kaba long Nongtymmen, u longñie um lah ban ai sha ki khun ne die duh bad ka kynthei ruh kam lah ban die duh, lymda ia mynjur lut baroh shikur, kaba mut thied shikpoh kawei ka meirad.

7. Ia ka ri kynti kaba thied ne ioh nangno nangno ha ka rta ka ba long ka Nongkhyraw u nongthied ne ka nongthied ki lah ban leh katba ki mon die lane ai katba ki mon.

8. Ki khun kim don hok ei ei lymda iap u kpa ne ka kmie, laitnoh ka nongtymmen ka kmie.

9. Lada une u lehbeiñ kin hap bad ai mar shiteng ki jingioh sha une ka uba shah lehbeiñ. Kata kaba ki iatrei lang myn ha ka por ba ki ia shong.

10. Kiba kheiñ jaid na ka kynthei kim bit ban shongkurim bad kiba kheiñ jaid ha u shynrang. Katkum ka rukom pateng ia pateng jong ngi ki Khasi Lymda dep niam.

11. U shynrang um lah ban rah ia ki nongtymmen na ingkur sha lingkhun kaba mut ka khyndew ka shylap ba ia buh u barim.

12. Katba dang im ki nongbuh ia ki khyndew ki shylap la khot Nongkhynraw, hynrei ynda ki la iap ka la long nongtymmen sha ki khun, ne sha ki kur, kat ha kiba ba u la ai.

13. Ha ki Khasi ki nongioh pateng ki dei ki kynthei, lait noh ka nongkhynraw ba la ai da u kpa ne ka kmie.

14. Ia ki Nongkhynraw jong u kpa bad ka kmie ki khun kynthei ne shynrang kin ioh lang mar katjuh lait noh ki nongtymmen ka kmie.
15. Ki nongtymmen ka kmie ka khadduh kan tam khyndait ia ka nyngkong bad ka nyngkong pat kan tam khyndiat ia kaba pdeng.
16. U shynrang u dei u longkñie jong ka kur jong u hi. Kumta u lah ban ai ki kur bad ia ki khun ia ki nongkhynraw jong u.
17. Ka kynthei ka dei ka kmie jong ka kur hi mynta ia ka nongkhynraw jong ka ka lah ban ai ia ka khun ne u khun.
18. Ym lah ban die duh ia ka Nongtymmen lymda ia tip lut ne mynjur lut ki kur ba don jingiajan, kaba mut shi Meirad.
19. Ym lah ban ai bynta ia ki briew ba leh sang leh ma ia ki kur.
20. Ym bit ban ia shongkurim ia ki bym dei bakha.
21. Ki lai pateng, ki lai sinkyntien, laisotti, lai meirad ki long ki tien Blei wat leh sniew ei ei.

8. KARI KYNTI BAD RI RAID

KA JINGIATHUH LYNGKOT:- Naduh hyndai u khun Khasi um don ri raid ne khlaw jong lang, hynrei tang ka ri kynti wat ia ki don ki nongsynshar hapdeng jong ki, hynrei ha ki jingkylla jong ka por ne kawei ka por sha kawei pat ka por, mih ki raid, ki kynja khlaw jong lang, nalor ki law kyntang, law sumar, kaba mut khlaw buh 'lei lum 'lei wah khamtam eh ka jingkylla kaba ktah eh ia ka longbriew manbriew ki riti ki dustur, ki khlaw ki btap naduh ba wan ki Phareng bad kumta ter ter haduh ba jinglong kawei ba ia ong India. Kumta ha ka por jong ki Phareng ia khrong khajna lut ia ki ing ki sem, ki khyndew ki shyiap dei namar kata bun ki jaka ia kiba ia hap kit da ki syiem da ki daloi lene da ki kynja seng ban kham jem ka siew khajna, bad mynta pat kala neh ha kata hi ka rukom wat ia ym ia ai mardor ia ka khajna, hynrei kane ka War Jaintia ka bat pyrkhing bad ki briew ki ba ngi ong ki Jamindar ki siew khajna beit da lade ba kumta dang neh u mawpud u mawsan haduh mynta bad ki don ruh kiwei kiwei ki para kiba bat kumta. Dei namarkata, ka daw ngi kum ki War Jaintia ngim doh hok ban bat khyndew bat shyiap da kaba shu shim jubor, da ka jingaibor jong kano kano ka bor namar ba ngi pynkheiñ ia ka jingsmai duh jait duh khong lada shu mukup mutlop ia ka jong kiwei, ban pynkheiñ ia kata ka long kaba sang.

9. U KHASI ARBYNTA

Balei ba nga ong arbynta U Khasi uba long uta uba wan hiar pateng

beit na ki kynthei naduh mynshwa bad u Khasi shiteng pat dei uta u Khasi uba wan ha kaba ia shongkha kaba mut ka kmie ba la wanrah na kawei pat ka jait kaba kheiñ jait na u shynrang.

Nga pda la u khnam ngam tip poi shaei ngam tip la lait ne dei hael tang ban saḩ ka riti ka dustur ha pyrthei. Nga thoh bad nga phla na ka bynta ka lawei.

10. U PUD U SAM

Ia u pud u sam la pynieng da u maw ha ki lai rukom, ar kyrteng uba nyngkong ki ong u Mawpud bad uba ar pat ki ong u Maw shiniang, la U Mawpud la pynieng kumne, haba ia kynduh saw ki trai ri kynti, trai khyndew ba la buh saw kiba langkhnep bad u wei u Mawpynieng ka pyni ba don saw bynta ba ia kynduhlang, u Mawpud, uba ar pat haba la kynduh lai ki trai khyndew, trai jaka, ba la buh lai ki mawlyngknep bad uwei u mawpynieng kaba pyni lai ki trai jaka, u Mawshiniang pat u don lai ba shu buh ha khyndew ne hajrong maw, kata ka pyni tang ar ki trai sha ka diang uwei bad sha ka mon uwei, bad ia kine ki maw la pynieng da ki longñie jong kawei pa kawei ka kur ba la tyngkhuh (kynduh) shiniang ryngkat u tymmen u san, u lyngdoh lem bad kiwei kiwei ki paralok parajor da kaba suid ba shor ba smai baroh arliang ne lai liang ne saw liang hakhmat u Lyngdoh bad ki sawdong saw kuna ka pyrthei ba lada kino kino ki ba pynkheiñ pynkynriah kin duh ka jaid ka khong, kata ka kur ba pynkheiñ la kata ka smai bad u Mawpud.

Te nalor u mawpud, mawsam, mawshiniang, shuwa don pat u maw nam, maw bynna, bad nangta

a) Mawnam u mut ba la pynieng da uba bun ba lang na ka bynta u ne ka briew.
b) Mawbynna pat ka mut ba la pynieng tang u wei u briew da u Mawbaheh bajrong.
k) Mot par ka mut ka kynja jingtrei ban sah jingkynmaw ia u ne ka ki ba la iap.

11.DALOI, LYNGDOH, SYIEM:

U Lyngdoh la kumno kumno u dei ban don lai haduh khyndai ki myntri bad la ka dorbar jong u la khot dorbar kam.

U Daloi la kumno kumno u dei ban don khyndai haduh khadsan ki myntri bad u don lai ki dorbar kaba nyngkong ka dorbar ilaka kaba ar ka dorbar khiar bad ka balai ka dorbar RURL ba ki ong Village Court baroh lai u dei ma u, u Chairman.

U Syiem la kumno kumno u dei ban don khaddar shaneng ki myntri bad u don bun bha ki dorbar kum ka dorbar Rangbah Shnong, Daloi, Sordar, Lyngdoh ia ka ban pynroi bad ban pyniar ia ka hima.

Ka rukom jied ia ki Syiem, ki Daloi, ki Sordar, ki Lyngdoh bad long kñie beit da kaba hiar pateng ym da ka ba jied lymmuh bad nalor kitei bun bah ki la jied ha ka jingtbit jong u briew bad da ka jingiamon jur lang uba bun ba lang.

12.THUP LYNGDOH

1. Ia u Lyngdoh dei ban hiar pateng hi bad na ka jaid Lyngdoh kaba mut u longñie na ka iing bad jaid ba ju long Lyngdoh.
2. Ym bit ban long Lyngdoh u briew bym don hymen ne para kynthei hapoh ka kmie.
3. Ym bit ia u briew uba don jingduna ha ka met bad u bymkhuid ka shongkha shongman.

13.KA JINGLONG LYNGDOH

1. U Lyngdoh u don 8 ngut ki rangbah bad u long 9 ngut, bad ia katta u long ma u, u President bad u don pat uwei u Myntri jong u uba long ruh u Chariman bad nalor kine 9 dang don 6 ngut pat kiba ong ki Paltrydi bad kita ki long kiba la jied da kine ki Myntri ne ki pyrsa hapoh jong ki bad kiba ka Dorbar bad ka jingtip jong ki kat u Lyngdoh.
2. U Lyngdoh um lah leh ei ei lymda kohnguh kine ki rangbah jong u bad ma ki ruh kumjuh.
3. Ka jaid Lyngdoh bad ka jaid Myntri kim dei ki jaid bapoh.
4. U Lyngdoh um lah ban bam doh kñia pynkhuid pap lane ka jait Lyngdoh.
5. Lada jia ba u Lyngdoh u leh sniew lah ban jied da uwei pat bad lada u leh sniew kaba ktah ia ka long iing lah ban jied sha kawei pat ka iing kaba jngai na kata ka iing tang ba ki dei ka jaid Lyngdoh.
6. Bad lada don ka pop ka sang ka long ing jong kine ki rangbah jong u ki ruh kim bit ban leit mih sha ka Dorbar bad yn pynmih Dorbar da uta u paid Ryndi uba long u pyrsa jong uta uba don ka pop sha kawei pat ka iing bym ia bit ka pop.
7. Bad ynda la dep pynkhuid ia ka ing u Lyngdoh ne ka ing kita ki Myntri te kan neh kumjuh hi kumba ju long lem.
8. U Lyngdoh bad ki Myntri jong u ki dei ruh ban long kiba la nang ban pule ia kidak ba la buh u Blei ha ka sngi, u bnai, ki khlur, ki briew,

9. ki mrad, ki sim ki doh baroh, ki dieng, ki maw, ki jyrmi, ki ban buh dak ne pyni dak bad ki dei ruh ban long kiba tip briew tip Blei.

10. Baroh ki jingpynlong ha ka pyrthei ki bym nang ban kren ki pyni da ki dak wat ki snieh u briew ki pyni dak ne sniew, kumta lada long ka ba lah ne ioh dei ban jied ne pynmih na kawei pa kawei ka kur ban long rangbah bad u Lyngdoh tang kiba nang ba tip. Salon Dustur, Riti, Dak, Shin, ba la buh u Blei bad u briew.

14. KA RUKOM JIED DALOI BAD KI KAM JONG KI

1. Ia u Daloi dei ban jied na ka jait bad ka pateng ba la buh da u syiem Jaintiapur, da kaba sad ba khyllong teh jutang teh jubab da ki Lyngdoh bad da kaba jied paidbah, tangba na ka jait kynti.
2. U daloi u don ki Ñiewlapen ba ngi ong (Committee) da kaba nyngkong ki sangot bad kaba ar ki rangbah kiba la jied kynsai da kiba tip salon dustur riti na ki dong ha shnong bad la kita mynshuwa la khot (Ñiewlapen) mynta pat village court.
3. U Daloi un bishar tang ia ki kam dustur riti, ia knieh khyndew ia knieh shyiap, bri bsah, khamtam eh ban khanglad ia ki bor ba shabar ban thom hapoh u pud jong u, ia ka dei ka sorkar ia ka dei ka aiñ ka ban pynkheiñ ia ki Rule, Dustur, Salon.
4. Ym lah ban jied Daloi ia u briew u ba don jingduna ha ka met wat tang ka tmoh ka tmaiñ ruh lada um don um bit ban long Daloi.
5. Ym lah ban jied Daloi da uwei pat lymda u iap lane leh ki kam sniew kam pop bad lehbeiñ, pynkhleñ riti, pynkheiñ dustur bad rule.
6. U Daloi u don kata ka Dorbar Khiar (Ilaka) shishien shisnem bad shisien arsnem ia pynthymmai ia ki member committee jong u lada shah ka kam.
7. u Daloi un bam smai hakhmat ki Lyngdoh bad u longkñie jong ka kur da kaba khun bateh hakhmat Blei bad briew ba un bishar hok khlem bam sap. Hynrei da ka hok bad hadien ba la dep pyniasuk bad leit peit un kyllili ha u Lyngdoh bad ki trai shnong trai thaw ban shem ia ka jingshisha.
8. U Daloi um lah pat ban leh ei ei lymda ki trai shnong trai jaka kaba mut ka dorbar ka ieng sakhi halor ki khyndew ki shyiap ba la buh uba rim uba jah.
9. Yn jied Daloi mar shirta haba la kut ka pali kata ha kito ki briew kiba don ki kynti kaba mut ba ioh kylliang mar shirta uwei hadien uwei pat kumba ka long ka Nongbareh bad Nongtalang Ilaka da kaba shikynti shisien u Nongbareh bad shikynti da u Nongtalang kaba mut shirta da u *Lamin Nongbareh* bad shirta da u *Lamin Nongtalang*.

15.KI DAK KI SHIN BA SAH PATENG

Kine ki long ki dak ki shin ba sah pateng ba leh kiba rim ba jah wat la bun kiba la duh bad kiba dang sah ruh ki sah satang ki syrngiew katto katne.Ki jingialeh ban pyni ia ka bor jingbit, ha ka khlawait, ha ka ia lympat, ka laniat, syriem phawar, ka longhai, haba thiew bawer, ka longhei, haba tan dieng tang maw, ka iaput iatem pynrem, ka iarap maw pynrem, ia ki tangmuri, sharati,sla, duitara, shitar bad tem ksing, maranthing, bad ia kine ki jingleh baroh la pynialeh da ki briew kiba stad bad bit, ba la jied kynsai na kawei pa kawei ka shnong, ka aiñ ka long ba uno uno uba ñiangrem un shah beh hakata ka por ym ba ialeh ei ei ia u nalor kitei, la kiba rung sha ka niam, bad ki bym rung sha ka niam, don pat kiba bit ban phor, niam siang pat ki dei ban leh baroh ki jait lada lah namar ka dei ka niam kaba khatduh kaba long ka niam pynkhuid. Ia kata ka kur kaba lah ban leh ia kata ka niam ki don ki jingiathuh khana pynrem shaphang kumno la pynlong ia ka pyrthei u longñie jong ka kur ba long lyngdoh bad ba long myntri ia kane ki ong Chairong, shwa ban leh ia kita ki niam ba la dei ban leh ym baroh.

Kawei pat ka jingiathuhkhana pynrem kaba don nongrai pynrem rai pynjop ia kata la ong ka Chañiua ia kane la leh tang haba iap briew thep mawbah. Ia kane la leh da ki sur jingrwai mynlung pyniam pynrkhie ia ki trai duk bad ki nongsngap ba kita kiba iap bad shaei kin leit kita ki ba iap bad ia ka lynti leit lynti wan jong ki mynshwa haduh ba poi shano shano ba ki shong mynta kata ka kur jong kita kiba iap ne haba leh niam thep mawbah lah ruh ban shim bad kiwei kiwei ki jingiathuhkhana sylem ne riewkhraw jong ka Ri bad nangne lah ruh ban iathuhkhana ia ka bneng bad dujok ha ka rukom jong ki pharsi, lah ban beiñ ruh ia u paralok ba ia pynrem tang ba khlem kren sih kren sang tang ka rukom ki nongsngew ki nongsngap ki lah ban sngew ñiangrem hynrei u nong ia pynrem te em, tang ban pynbun parom ia kiba shnong sngap ban biang ka peit miet u paid, u hajar, ban shngaiñ kita kiba don ba iap ne ba lehniam thep mawbah mynshwa ym ju don pisa hynrei mynta haba thep mawbah la ai bad ka rai rem bai jop.

16. KI KTIEN BAD KYRTENG BA DON JINGMUT

Kane ka dei ka nuksa khyndiat shaphang ka rukom buh kyrtengjong ki longñie hyndai katkum ka shad ka kheiñ hadien kata katkum ka jingkwah bad hadien kata pat katkum ki sur bad jinglong jong ki. Kine ki rukom pateng ki dang neh hi haduh mynta bad kumta lada ngim sngewthuh ia ki jingmut jong ki ngin sah ha ka dum ka lyngngoh naduh ki kyrteng briew, mrad, khlaw, bad wah. Kumta nga buh katto katne ki kyrteng bad ktien lem bad ki jingbatai jong ki khnang ban long ka jingprat lynti ia ki jingpyrkhat jong ngi.

JAMINDAR- Ka mut trai khyndew trai jaka.
RI KYNTI-Ka mut ka khyndew ka shyiap ba sah pateng.
ÑIEWRIAPEN- Kaba mut u rangbah ban bishar lang bad u Daloi.
DORBARÑIEWRIAPEN- Ka mut ka dorbar bishar (village court).
RUR- Ka mut kane ba la pynbeit bha ha ka hok ryngkat ka hukum Blei ia ki kam ba ladei bad kiwei da ka jingsmai.
SANGOT- Ka mut u nongpyrta dorbar niam, u long kham poh khyndiat ia u lyngdoh bad pynkhuid pop.
MAJIE- Ka mut u nongpyntrei ia kano kano ka kam ba la phah da uno uno ne da kano kano ka bor.
SORDAR- Ka mut u nongpyntrei ia kano kano ka kam ba la phad da uno uno ne da kano kano ka bor.
RANGBAH SHNONG- Ka mut u Rangbah ba la thung da ka dorbar shnong ba la leh ban shaniah ba un peit bad bishar ia ki kam shnong.
SYIEM- Ka mut nongsyrput syrpai u nongpynsuk pynbha ia u khun u hajar ia u rit ne heh ia u reiwspah ne riewduk bad um ju bishar hynrei tang ban synshar.
NONGBISHAR- Ka mut Nongrai pynrem pynjop kat kum ba shong ka hok ka pop da ki Rur.
SALON- Ka mut ka jinglathuhkhana pateng na uwei sha uwei ter ter.
RITI- Ka mut ri kynti ba hiar pateng kum ki khyndew ne kino kino ki tiar ba loh pateng.
DUSTUR- Ka mut ka bai dan bai shan ia ha U Blei, u briew, ne mrad.
AIÑ- Ka mut ka nongpeit nongkhmieh ia u nongpynkheiñ bad pynsniew ia ki hok bad kam ju pynshyrkhei ia uba hok hynrei tang ia u bymman.
U LANUI- Ka mut nongwad nongshem ia ka pop uba nep ka ktien kum ka syrti.
U LAHO- Ka mut u nongpyni ia ka daw ba dang sah.
U JYNRONG U JYLLOP- Ka mut u nongkren khroh nongkren kjor bad baieit ia kiwei u nongpyniasuk bym shah shiliang.
U LARSHYNRIANG-ka mut u nongslang u nongshna lynti.
KA RONG KA LYNGNGAM-ka mut ka jingpang ba hiar pateng ba don daw.
KA SHYIEM KA SYNSHAR-ka mut ka jingshai ka hok.
U DIENGIEI – ka mut u rangbah ba la pynkheiñ jubor.
TANGNUB TANG JRI- ka mut ka pop ba la thaiñ bym lah pynkhuid shuh.
U LYMBOIT LYMBIANG-ka mut u briew uba duk uba im da u phan u shriew bad thied dieng uba nang ban buh dak buh shin.
U MUSIER SHYLLONG- Ka mut i kñie ba lah ban bah ia ka ing bad pyrkhat hok.
DALOI- Ka mut nongbishar kat kum ka dustur ka riti bad salon.

U Sim pah, u simsong, simkaro, u sim moina, u kynja, u myntoi, u sytai, u bulot, u kynrem, u lyndan, u balab baiai- Ka mut nanglut, iohlut, lahlut nadong shadong ym don shuh ba um nang ban leh.
MAJI KANG KANG- Ka mut u nongbam khap nongpyniapra.
SAN SHYIENG- Ka mut ka khap ba ai da kaba bret ia u shynrang ne ka kynthei bad ym bit shuh ban ia kiew tyngkong.
KHAP- Ka mut ka pisa pyllait tnga.
JUTANG- Ka mut ka ktien bala kren shaphang U Blei lane iathuhkhana.
TEH JUTANG- Ka mut ka jingkular arliang mamla, smai.
SOSKULAR- Ka mut ka jingkular ba tang shiliang.
RIN HIUA – Ka mut aiti lut met bad mynsiem (Baptish)
HUKUM – Ka mut ka ktien ba ha khlieh duh ban ran ruh ym long ban tia ruh ym long sa tang ka iap bad ka im.

17.KA POP NYNGKONG-

Hyndai hynthai la don kawei ka jingiathuhkhana shaphang ka jingdum ka pyrthei namar ka pop ka Jie Shyllong ka khun khatduh ka syiem synshar. Te ka jingsngewsih kaba khraw ka la ngat ha ka syiem bad ka la kylli ioh kum ban bakla ne kum kit kum rah bakla, hynrei em. Te katba nangiaid ka por la nang ud nang ud kumta ka kmie bapli kam banse shuh ban wad nongpeit nongkhmieh hynrei ym don uba tip ba nang ban pynduh ia ka jingshitom. La kut ki lad ki lynti bad hangta la don ba ong to seh pyrshang leit khot ia u Langnai une te u Kunok, kaba mut nongkhan ba dang hok ruh. Kumta la khot ia u bad haba la wan u la khan bad kata ka khan ka la pyni ba don ka pap ka sang hapoh ling ka ka syiem synshar bad kata ka pop la leh da u Musiar Shyllong hangta te la khot ia ki tymmen ki san ki khyndai ki Hynñiew bad hynriew bad ki la kren ia u Musier Shyllong. Ki la kylli ka pop ka sang aiu ba me la leh ba ka wan jia kumne ia ka long ing. U ien pyrshah, u bitar, u shia u tim u tia ia u Langnai. Te baroh ki la peit sha u Langnai, u te u ia ong nga, ngam tip ei ei, katba pyni ka shad kheiñ haba kylli, haba pyrthew ki la ong ia u Lanai kylli hok u ong ia ki la nga te la hok sa peit hi ma phi nangta kiia bitar ia u bad ki la shim bad ia bret ia u shapoh riat pohram shaba twa shaba kyndong ba um bit shuh ban mih sha ki jaka uba bun uba lang hynrei ym siem hadien kata la paw ba ka la pun khun ka Jie Shyllong. Kumta ki khyndai ki hynñiew bad ki hynriew ki la leit sha u kñie Musier Shyllong bad ki la ong ia u kren hok keiñ balei kumne. Kumta um banse shuh u la ong nga la bakla bad ka long ruh shisha to leh ia nga katba phi mon namar ba ka bor ka shong ha phi. Kumta ki khyndai ki ong ym shah shuh ba men shong bad ngi, don ruh kiba ong dei ban set phatok, ki hynñiew ki ong ban sep phatok, ki hynriew ki ong pat dei ban beh noh ha ba kat kane ka sang bad kine baroh

ki long khadsan ngut iathaiñ ka nia hangta bad iarai ban pynlong da ka dorbar paidbah, bad ki la khot ia u (Domder) kaba mut u nongpyrta shnong ban lum dorbar bad ki la shim bad la set phatok shwa shipor kat bym pat dep ka dorbar. Hynrei u Musier Shyllong bad ka Jie Shyllong ki la ia pyrkhat ban phet bad ryngkang ia kata ka kper phatok. Kumta ula ong ha ka ngan ryngkang shuwa ma nga ngap ap ia phi shabar ka la ong ia u ngam lah, u la ong ia ka la da iap ruh dep, kumta u la ryngkang bad ka ruh ka la ryngkang te hynrei kaba pli kam lah, la suh pynban ki nar phatok mih ki snier bad khunlung hamar hangta hi ka la iap bad u Musier u la phet noh bak ym don ba tip shaei bad ynda ki nongsumar patok ki la wan kila iohi ia ka bad ia i ta i khunlung ynda kumta ki la shim ia ita i khunlung hynrei kat ki ba mut ban sumar ia i ta i khunlung ki iap noh bad hangta ki la ai bulñ ia u ha ki mrad bad kita ki mrad ruh ki iap kumjuh ki la shim ia uta u khynnah bad ki la leit wad nongsumar kylleng khadduh kila iap la kawei ka kynthei ka ba iphylla ia i khun ka bah shadien ki jymbulñ ruh ka pashat shadien u khun u nangbulñ ka pat ka nang peh khaw. Hangta ka ong ia ki phi dei kiei? Ki la ong " Ngi dei ki Hynñiew trep ki Hynñiew skum" bad balei ba ngan hap sumar ma nga ia u la da un sah ia nga te ngan sumar hynrei lada ia phi ngam lah, kumta ki la kylli ruh kaei ka kyrteng jong phi bad hangno ka shnong jong phi ka la iathuh ka la ong nga dei ka Lasan Kongri kaba shong basah ha Kabulle bad ka la ong ka kyrteng u khynnah. Ki ong ia ka u Larsynriang.

Te ym slem hadien kata ki sim ki doh ki laiphew mrad ki laiphew mreng ki la rhkie beiñ ia ka syiem Synshar. U Khla, u thlen ki la sdang ban tur sha ki bri ki briew. Kumta hapoh jong ka pat ki la khih ki jingpyrkhat ia kum ba khih ki sim hapoh ka ruh, apot sepsngi alu sha kum kane ban mih ia sngewlehraiñ. Kumta biuit na ling khlem don ba tip bad ka la phet sha ki Lai Pateng Ñiamra sha Krem Lamet sha krem Latang, sha krem u thli, sha krem u Tham. Hangta ia dum ka pyrthei nagiñ ban ka Tangnup ka Tangjri kaba la mut ka pop, phet khot ia u Domder ban pyrta ban shim Dorbar bad haba ki la ialang ki la pyrkhat ban wad ia ka syiem Synshar kaba mut ka hok, kat sha ba kylli ruh ym don ba tip. Kumta la khih ka pyrthei, hamar hangta don kiba ong ban pynkyllon sa ia u Diengiei hangta ka la nangdum shuh shuh. Ynda ud u paidbah paidsan Khyndai ruh um don hynñiew ruh ruh um don shuh. Hamar hangta bloit mih u thli u tham na krem Lamet na krem Latang mar kumta ur khih biang ka jait bynriew hynrei pynban mano pat ban leit wad ia ka Syiem, phah da u Hati um lah phah da u Kulai ruh um lah, sa da u Ryngkoh une lei tang da ki ktien bah eh u mon samla pynban u mut ban leh khlem akor ia ka, kumta ka la tied daiñ da u Lyngknor ksiar na khmut jong u,mur stem rong ksiar ka khmut bad ar artad. U ba pli u lehrain tang ban wan

ruh. Hynrei hamar hangta wanmih sa u Jynlop ynrong bad u la ong nga la i sangsot ia phi. U don uwei i kynum lymboit Lymbiang lada um lah tang uta te la eh nga iohsngew haba u rwai ha trai ki kdaid ki Langnai uba stad shisha. Kumta ki la kyrpad ia u ban leit wat ia u wat la khlem dor ne sbai, kumta u la leit bad u la ong kynum 'Ahu khun bynriew la i sangsot shisha namar um tip shuh la ka iap ka im ka dum ka shai ka laishai ka la shisngi. Nga kyrpad ia phi kumba la phah ia nga da ki khun hynñiew trep hynñiew skum ba phin sngewbha ban leit wad la ka Sylem Synshar na ka bynta u khun bynriew te u khun Lymbiang u la ong "Ah kynum", ngan leit kumno? Ngam don sner ngam don thabniang ngam don tup ngam don tupia, ngam don tdong, ngam don rangñiaw, ngam don jaiñkup, ngam don jaiñsem, kat ban mih hakhmat ki sylem ki Blei. Kumta u Jynrong u Julop ula leit iathuh ha ki kat kum ba la ong u Lymboit u Lymbiang bad ki la ong biang ia u to leit to ong ban ngin ai katba u donkam tang ba un leit. Kumta mar mar u Jynrong u la leit bad u la ong "Kynum tangba men leit kata kaba me la ong baroh kin ai" namarkata nga kyrpad ia phi to to leit. Kumta u Lymboit u la ieng bad ula leit bad ynda u la poi ki la sad ki la khyllong ia u bad ki la pynbiang baroh ki jingdonkam ba u la leit sha ka sylem Synshar, ula khroh u la kjor na ka bynta u khun bynriew kumta kam banse khlem kren ka la ong " Phi don dak don shin don pyllup don lyndang" bad u la ong "nga don nga aiti ruh ia la ka jong ka jingim na ka bynta u khun bynriew wat la haduh ban da duh ka jait ka khong pyrthei Kumta ka la kular da ka ba ong "kine ki dak kin long ia me ia u khun bynriew bad ia nga khie leit, ka ong ba laisien men kynih bad hangta ngan wan.

18.BISHAR

1. U Kñie u dei u nongbishar,
   Ki khun ki ralot ba u synshar;
   Longkmie pat de ka nong lakhar,
   Ka ri ki khun spah bad hajar.

2. Kyndit ka wan ka jingjynjar,
   Ia kaba pli ka Sylem Synshar,
   Haba ka khun ka la kem pang,
   Namar kam tip ba ka leh sang.

3. Ban kiew sha bneng ym don ba lah,
   Namar U Blei ia ki um shah;
   Kumta ka wad nongkheiñ nongshad,
   Ban tip ka daw ban ioh ban rad.

4. Nongshad u ong ka dei ka pap,
Na ing jong phi ba ka wan lap;
Longkñie u leh ka pap ka sang,
Mano ban kit ban bah ryngdang.

5. Khyndai shaneng Hynñiew shapoh,
Ki leit kylli ia u ki khroh,
U stad u ong ha phi ka shong,
Ka pop aiu phi la leh to ong.

6. Longñie u ong nga la bakla,
Namar nga shong bad ka pyrsa;
Kumno la nga katba phi ong,
Namar ka bor ha phi ka shong.

7. Khyndai ki ong ym bit ban shong,
Ha kane ka jaka ka shnong;
Hynriew ki ong hapoh phatok,
Namar ia ngi ruh u la thoh.

8. Hynñiew ki ong Dorbar paidbah,
Wat la ha phatok dei ban sah;
Namar kane ka dei ka sang,
Ioh ba kin ong ban pynryngkang.

9. Khot ia u Domder ban shim dorbar,
Ia u Syiem Synshar ban ia bishar;
Ka Jie Shyllong Musier Shyllong ,
Paidbah ia ki kumno kin ong.

19. U SHABI

1. Ki kmie ki kpa hymmen para,
To da pule da pyrkhat bha,
Hangne nga thoh ka jingshisha,
Ba la iathuh ki long shuwa.

2. Ka long ne em shisha kumta,
Ne ka pharshi ha ngi mynta;
Ia ka mynshuwa ne ka mynta,
Ban nang ban tip ha la ka rta.

3. Ma nga te nga la sngewphylla,
Namar ngam tip kaei kata;
Shisha ka jingiathuhkhana,
Ban sah u mot u mawbynna.

4. Nga thoh hangne la ngam sngewthuh,
Kaei kane ba la iathuh;
I'u longshuwa nga da sngewnguh,
Ban ioh iathuh nga iaphi ruh.

5. *Kane ka dei ka jingiathuh,*
Khana pateng ha phi nga buh;
Kaba la sdang na Kabulie,
Bad pynkut ruh ha Ri Khasi.

6. Aiu la jia hadien kata,
La pait ka shitula;
La mih ka jingiapra,
H'u khun Khasi Khara.

7. La phet ka jingshisha,
La jop ka jingthala;
Kaba rat naduh dyngkhong,
Ka shap ka pop nyngkong.

8. Ah ko jingim Nylla,
Shano pha don mynta;
H'u khun Khasi Khara,
Ba la iathuh ki longshuwa.

20. SHALYNDET

1. Phawar, pynsyriem, Pharshi maian,
Haduh mynta ngi dang iai khan;
Hynrei mano ban pynshisha,
Ia ki kyntien u long shiwa.

2. Khyndai longkñie ki sah shatei,
Hynñiew long kmie sha ka pyrthei;
Ka jingkieng ksiar bla pun u Blei,
Ka la dkut noh ngim tip ei ei.

3. Khyndai rangbah ki sah shabneng
Ne shu ia krem ia bud tynneng;
Hynñiew kynthei sha ka pyrthei,
Hadien, ne shwa, jong u diengiei.

4. Pyrthei ki ong ka la iong ngit,
Kat bym pat salt ia ki jingtngit;
Hynrei hadien ka la shai kdar,
Ha ba la wan ka Syiem Synshar.

5. To ngin kylli ngi dei kei,
Katba ngip pat shym tip ei ei;
Ne ngin shu ong ki khun ki Blei,
Ne ngin ong beit ki khun U Blei.

21. JINGKYLLI BAD JUBAB

1. Kaei ka bynta pateng kaba neh baskhem ym dei na ka kheiñ jait kaba hiar na kewei shakawei kaba mut na ka kmie sha ka khun bad na u kpa sha u khun.
2. Kaei ka riti ym dei ma ka Riti- Kynti kaba mut ki khyndew ki shyiap ba ioh pateng kiba dang lah ban duh ban dam, lane die (die duh).
3. SALON- Ka mut ka rukom im rukom shynshar bishar pateng la pateng bad kaba eh ban pynduh ne pynkylla.
4. Kaei ka dustur- (Pyrdong) (Jyuthon) Kam dei ma ka bai dan bai shan ne ka kuna briew ne kuna Blei.

22. KA KPER

1. Kaei ka kper kaba heh tam ha ka pyrthei? Ym dei ma ka Dohnud u briew kaba long ruh ka kper kaba ñgiam lut baroh bneng bad khyndew?
2. Dang don ne em ka bym ñgiam ha ka? Hooid dang don bad kata ka dei ka jingsuk, kane te da lei lei kan ym ñgiam ha ka Dohnud u briew. Ah jingsuk shaei pha donl.
3. Nalor katei kaba nyngkong dang don ne em? Dang don kaba khampoh bad kata dei ka khlieh u briew kaba long ka kper kaba ñgiam lut nadong shadong.

4. Hato phi ong ka ñgiam lut nadong shadong, ym don shuh? Dang don bad kata dei ka jingbishar hok. Kane te haba da lei lei kan ym ñgiam ha kane ka kper kaba long ka khlieh u briew.

5. Hato balei phi ong ia ka Dohnud ka kper kaba nyngkong bad baheh tam? Ka daw ka long la ym don ba khang phim lah ban thep ha ka ia ka jingsuk.

6. Haba phi ong pat ka kper kaba ar kaba long ka khleih ka ñgiam lut nadong shadong? Pynban phi ong pat ka jingbishar kan ym ñgiam balei? Nga ong kaba ar namar ba ma ka ka ñgiam hi lada ai lad u Nga, hynrei lada une u ma nga um ai lad te kan ym ñgiam dei namarkata ka daw nga ong nadong shadong. Kumta baroh u briew u tip ia ka hok bad ka pop hynrei um lah ban leh ia ka. Kumta keiñ, Ah jingbishar pha la phet sha ki mrad, hynrei ka jingsuk kam don jaka ha kane ka khlieh.

23. KA PYRTHEI

1. Pyrthei ka dei shisha ka kper,
Syntiew ki skud ki phuh lynter;
Ki jingiwbih jingsma ba her,
Kylleng sawdong ba kit ka lyer.

2. Syntiew bunrong bym lah ban ong,
Ki phuh lynter hala ki rong;qqqqqqqqqqqqq
Jingieit U Blei ka la pynlong,
Ia phi la nga dang myn nyngkong.

3. U lieh u iong, lyngkot ne jrong,
Ka juh ngi long, Blei u pynphong;
Da rong bunjait u briew u phong
Ka daw ka long ka jaka shnong.

4. Jingkhriat, jingshit, bad ka jingshai,
Nuksa ba bha ki wan ban ai;
Pyrthei ka dei ka jingaiei,
B'la buh la nga ia phi d'u Blei.

5. Ki ktien thylliej bad la ki kam,
Ia ngi ki wan ai jingmaham;
Kumno ngin tip ki daw tynrai,
Ki kam ki ktien bym lah batai.

6. Nga te nga ong Blei u pynlong,
Jingstad jong u bym lah ban ong;
Lano ngin shem ia jingshisha,
Haba ngi im lyngkot ki rta.

24. U KHNAM.

1. Ko khun ka ri ha sngap shithi,
Nga thoh ha phi sngewbha to khie;
Ko thei kynsai ko rangdajied,
To da bishar lano phi leid.

2. Ko khun ka ri to leng to khie,
Ia ka burom la jong to ri;
Ia ka jingsniew wat nym aiti,
Namar ka ri dei ka jong phi.

3. Ki ummat kthang ki kmie ki kpa,
Ki jaw lynter namar jong pha;
Ko ri ba bha ko ri nylla,
Balei pha her sha jingthala.

4. Ha peit ka ri ka shem jynjar,
Ia la ki khun ba iaid lyngkar;
To peit phi ruh ki nongsynshar,
Ia la ki khun ba shem jynjar.

5. Iathuhkhana, ki longshuwa,
Ka ri jong ngi ka ri ba bha;
Nongsynshar ruh kim jied thala,
Ki wad tynrai ka jingshisha.

6. Ki syiem Daloi bad ki Myntri,
Ki synshar bha ia la ka ri;
Ki bishar hok kim ju aiti,
Lai ngut shaneng ki nongsakhi.

7. Ko laiphew Syiem Khatar Daloi,
Ka ri jong ngi shano kan poi;
Naba kyrteng la pynkylla,
Sha ka kyrteng MEGHALAYA.

8. To da pyrkhat bad bishar bha,
Haba ia ri la pynkylla,
Ioh ba ka dei ka ktien thala,
Haba ia pha la khot sngewbha.

25. SAKHI

1. Indira Gandhi ka long nongsakhi,
Prime Minister ba ieit ka ri jong ngi;
Namar ka dei hi ruh ka kynthei,
Ka peit isynei ban im ka lawei.
To peit to phai phi ruh ki kynthei
Bam im ban sah pateng ha pyrthei,
Ia ka hiar pateng wat leit ai shawei,
Wat die tad dor ruh ia ka ha pyrthei.

2. Jingduk jingbieit bad ki jingpang,
Ia kine dei ban pynryngkang;
Mano ban kit bad ban bah ryngdang,
Ba ri jong ngi kan iaid shynrang.
Ko ki samla kynthei shynrang,
Ia kine te mano ban sdang;
Jingduk jingpang bad ka jingbieit,
Ia ri jong ngi ki wan ban kjit.

26. MEGHALAYA

1. Wat sngew ei ei la ka kyrteng,
B'la buh la ngi ban sah pateng;
Longkmie ka buh Meghalaya,
Mar shisien sngew te ka la bha.

2. San ki kynnoh san ki jaka,
Nga mut kane te ka la bha,
Hynrei mynta Meghalaya,
Ban im ban sah longkur longkha.

3. Meghalaya ki lum paka,
B'la mih ki umpohliew rupa;
Meghalaya ka ri shisha,
Ba ai kyrteng ka Indira.

4. San ki kynnoh ba tang kawei,
Ban nang banpeit ia lawei;
Jingpait jingpra ban nym ai lad,
Ioh ba kan wan ka jingiaprad.

5. San ki kynnoh tang shipara,
Ban im ban peit ia ka lyngkha;
Hynrei kane te ka dang pra,
Buh tang kawei Meghalaya.

6. San ki longkmie ha ka pyrthei,
B'la ai bynta pateng d'u Blei;
Khyriam, Garo, Bhoi, Pnar bad War,
Shaphang kine to da bishar.

27. KA SALON

KAEI KA SALON? – Salon ka mut ka jingiathuhkhana basah jingkynmaw pateng la pateng ba la pynskhem pynneh na ka rukom, ka niam, iap, shad suk mynsiem bad kumta ter ter. Kaba mut ruh ka jingiathuhkhana ba la iathuh bha shuwa ban leh bad pyndep niam. Kum ka nuksa nga buh hangne ia kane ka jingiathuhkhana lyngkot kaba long salon. Haba iap briew dei ban thang ne tep. Kumne ban don ki tymmen ki san hynriew kur ki long ruh ki ba don bynta ban leit Dorbar (Khyndai kam) ia ki ba la sin ia ki, ki paid ryndi kine ki long ki ban thang ia ki nongiap bad kin shna ruh ia ki krong ki tyngkong kumne. Nyngkong ki buh sawtylli ki mawshan, kaba mut sawdong ka pyrthei, hangta sa buh artylli ki khong kiba heh, kaba mut ka kmie bad u kpa, bad hangta ki sa buh hynriew ki diengrit ba la thlieh, kaba mut ki hynriew tymmen, bad hangta buh pat hynñiew ki khong ryngkat ki hynriew, kaba mut hynñiew trep, hadien kata ker da kaba pynthiah san shaphang mihngi bad saw shaphang sepngi ban long khyndai kaba mut khyndai kñie, shabneng, bad hangta ki sa syndah sa ar ki khnong kumba shu buh kawei na mihngi kaba mut u hymmen longñie bad sa kawei pat sha sepngi kaba mut ka para khadduh ban longkmie, lum ing bad ynda la dep baroh ki wan shim ia ka met iap bad ki nguh ki dem bad pynthiah halor kata ka tyngkong da pyllup kaba mut ym pat lah ban leit sha bneng, ka khlieh na shaphang shatei ka mut yn dang leit bneng bad ka kjat shaphang shathie ka mut sdang nangne bad ynda dep thang shim ia ki shyieng sa thep hapoh maw da kaba kynroh hadien pat sa lehniam thep mawbah bad hadien ba la dep theh mawbah sa lehniam biang ban pynieng ka phor ka siang kito baroh kiba la iap na kata ka kur ka la lah ban leh ia kata ki ngeit lym kumta ym lah ban leit bneng. Hadien kata pat kine ki kur ki lah ban seng niam katba ki mon bad bret ia ki Blei ba ki la buh u barim bad shim da kiwei pat ne tang ia U Blei Nongthaw.

28C HOA ÑIUA.

Hyngoa-----oaw mon----a monli------ah barom joa toa wan-----koaw, mon monli----- sngew kyndiang sngap kyndiang ko kur tawiar ka phrai tawiar ko kha ko man ba wan ai khublei kat ba dang shem dang lap ia ka gañ ka syrngiew.

29. PDA

1. Salon dustur bad ka riti,
Nga thoh hangne ba phin iohi;
Namar jong phi ki khun ka ri,
Ba shong halor u lum Khasi.

2. To pule bniah to pyrkhat bha,
Ban shem tynrai ka jingshisha;
Namar hangne don ar bynta,
Iathuhkhana naduh mynshuwa.

3. Shadien shakhmat kane ka kot,
Ban wat ia jingshisha ka khot;
Ioh ba hangne ka don ka shap,
Ba lam lynti sha ka ban lap.

30. KA KYRTENG

1. Longshuwa manshuwa ki ong Khasi,
Namar ba dei tang ka ri bri;
Hynrei mynta te la kylla,
Nadong shadong tip shano sha.

2. Nongkhan u ong Meghalaya,
Lada mynjur ka Indira;
Namar ba dei hi ka lyngkha,
Kumta ka ong ka dei shisha.

3. Jhur khlaw synshar bad dieng sawdong,
Kine kyrhai ki ker sawdong;
Ksiar bad rupa mawkordor barem,
Ha la ka ri hapoh ki krem.

4. Kane ka dei tang ka kamra,
Ban thiah ban shong bad buh tyngka;
Hynrei mynta te sngewphylla,
Ba ngim tip shuh kaei kata.

5. -Namarkata to ngin ia sdang,
Ban beh jingduk jingbieit jingpang;
Awria buaid ban nym ailad,
Ia ri jong ngi ba kin pynshat.

31. SYIEM JAIÑTIA

Kane ka long ka jingiathuhkhana lyngkot shaphang ki syiem Jaintia naduh u Syiem Sonaraja bud u syiem Maliniang haduh ka Korimai syiem. Mynshuwa ia ka ri Jaintia la synshar da u syiem Maliniang u syiem ka Chatur ka Malakur bad ula synshar naduh syllhet shaduh Kupli naduh Umngot shaduh Kupli, hynrei une u syiem u da leh donbor bad u la pynkheiñ ia ka riti ka dustur jong u khun ka ri Jaintia tang namar ka jingbhabriew jong kawei ka khun swet kaba kyrteng ka Sohphoh Ladaw, u la shong kurim ia ka nalor ba u don ka mahadei namar ba ka riti jong ka ri Jaintia kam shem la shah. Kumta u myntri jong u, uba kyrteng u Sajar Nangli u la pyrshah bad u la ai bishar ia u syiem sha ki paidbah. Hynrei namar ba u dei u syiem um shem la lah ban pynrem ia u. Kumta da ka mynsiem ñiangrem u la mih noh da ka jingsmai ba un nym iuh kjat shuh ia ka ri Jaintia hynrei ki paidbah kila ia bud ia u kumta u la khang kynriang da u synrei Dieng ngai bad u la buh ia ka thong kumne baroh kiba bat ia nga kin ñiew ia la ki kjat ha une u synrei bad ynda une u la dkut phim bit shuh ban bud ia nga ioh phin iap. Hadien kane ka jingjia I mih noh lai ngut ki syiem ha ri Jaintia uwei u syiem Jaintiapur uba kyrteng u Jarabad Raja uba shong shaneng Jaintiapur ha syndah u lum Mahadep bad uwei pat u syiem Balongraja u syiem ka Hum hum uba shong ha Shmia Shunai bad kawei pat ka syiem Sutnga kaba kyrteng ka Li Dohkha ka tnga jong u Wohryndi Tariang ia kaba la ong ba u ioh na Amwai bad ula ia kynduh pat bad ka sha thwei Pyrwi um kyrpang sha sutnga bad u la pynkha ia ka khun kynthei kaba bha briew bad u la kyrteng ia ka ka Korinem Koina Sutnga Lamarai, kumta haba ka la samla ka la shong kurim ia uwei u samla uba kyrteng u Chitang Rymbai na ka shnong Rymbai bad ka Korinem ka la pynkha ia u khun nyngkong uba kyrteng u Sa Malik Patsha une u la long syiem ha ka jaka ka kmie rad ka Li Dohkha

bad u la long syiem uba khiañ bor bad u la jop ia ki syiem Jaintia Nyngkong u la jop ia u Jarabad Raja, kaba ar ula jop ia u Bailong Raja bad u la shong kurim ia ka Jaintia Puri ka khun ka Snapot Jamida ra Jaintia pur bad u la shong sah hangta Hadien jong ula thung syiem ia u B.. kusan syiem u khun ka Patador hadien pat la thung syiem ia ka parsa jong u

kaba kyrteng ka Korimai Kumta ki syiem Jaintia ki la kut mih biang u syiem shakri uba kyrteng U Suk Dept une u la long ruh artad u syiem mrawshipor hapoh ki kjat jong u Hari Sahep

32. THADKHIAR-SAW SANGOT & LYNGDOH

Ka la don kawei ka jingjia hapoh ka KHIAR SAWSANGOT PHRA LYNGDOH Ha kata ka por jong ka Korimai Syiem Jaintia hapoh ka khiar u khung Lamin Daloi, u Daloi Nongbareh, Nongtalang, kaba sah dak haduh mynta bad kaba la pyniap bun bah ki briew bad ki khlawait bad ki dak ki long kine - Ka jingai kyntang kiew tyngkong bad thang breiw tep briew Kawei pat ki Padu-Pamtadong ki leit iasoh bad U Daloi Jowai Bad kane ka khiar ka la sah sa tang hynriew (6) Lyngdoh (3) Sangot Kaba ar ki khla ka wait ha kata ka por kiba iap kiba im hapoh ka khiar ki long kine- Nongbareh 1) U Nengiah Lamin, 2) U Chui Lamin Pohlong, 3) Nongtalang i) U Khew ii) u Ktah. Padu-Pamtadong: 1) U hynrhai Sumer, 2) u Thaad Jungai, 3) U Rynjang Padu 4) u Kat Dhar 5) U Kiang Pohshna Kudeng 1) U Tangchung 7) U Sonkha:- 1) U Hiahkiang Pohktai, 2) U Kiang Syntiat Khonglah

Ka daw jong kane ka jingjia kaba la pynjot pynpra ia kine ka Khiar ka long kumne - Haba ka syiem Karimai ka la khot jingialang ia la ki khun ki rajot jong ka Ri Jaintia ka la ong ba dei ban tah bad oh shrong ia ki artylli ki Rishot bah jong ka ing Bormaroo ka iing ha kaba la buh ia ki tiar ki tar jong ki mar ki Khla-Wait ki shipai bad ka iing jingialang. Kumta ki la jied ia ki Padu-Pamtadong ba kin tah uwei u Rishot, bad ki Nongtalang ia uwei u rishot, bad hangta kila tah ia kine ki Rishot hapoh kajuh ka jaka, bad kata hapoh ka Khlaw Nonglamin. Hynrei U Ksan Marydoa bad U Myllong Manar jong ki Padu-Pamtadong ki long kiba stad bad bang shympriah katba U Longkoi bad U Monkoi Pohtam jong ka Nongtalang kim da long ki ba nang bad bang shympriahti kum ki Pad-Pamtadong. Kumta ki Nongtalang

ki la kwah ia utei u Rishot jong ki Padu- Pamtadong. Ba kumta ki la pyniap ia U Shadap u Nongap jong katei ka Rishot bad kila tuh ia kata ka Rishot. Kumta ki Padu- Pamtadong kiba bitar bad ki la leit rah bishar sha ka syiem. Hynrei ka syiem ka la ai da u 'Nam Blei ba ki Padu kin siat sha Nongtalang ban pyni ia ka hok ka dap da ka jingpynhiar kput ka jong ki Blei. Hynrei ki Padu-Pamtadong nalor ba ki la iohi ba kata ka jingpynhiar kput jong uta U 'Nam Blei ka la urlong bad kata ka jingpang sniew ka la ktah ia ki Nongtalang ki la risa ki la kynhoi, kila rah ia la ki jong ki wait ki stieh, ki khnam ki ryntih, bad kila leit bad pom ia ki Nongtalang bad ki la pyniap ia u Khew U Ktah kiba long ki Khla-Wait jong ki Nongtalang Hynrei da ka buit sainti jong ki Nongtalang ki la pynkhleh ia kata bad ki Nongbareh. Da ka ba ki la rah artylli ka khleih breiw bad sieh ha ka dwar kor jong ki Nongbareh, katba ki Nongbareh kim tip ei ei Kum la shai nangta ki Padu ki la wan sha Nongbareh bad ki la thnang ruh ia ki Shnong Nongbareh bad ki la rah ruh ia kita ki 'Lei Pyrtuh jong ki Nongbareh ki ba leit shong rep ha Kyntuh, sha Borhir sha Khathari bad Haripur, ki la mareh khot baroh ka Khiar ban ia kren bad u Padu-Pamtadong. Hynrei u Padu-Pamtadong um patiaw bad suidñiew ia kata, kumta ki Nongbareh kila leit sha ka syiem ban ai bishar ia kata, hynrei ka syiem, ka la ai biang da uwei u 'Nam Blei tang ban pynithuh ba lada kim pdiang khlem banse yn ialeh beit da ka thma wait thma stieh. Bad hamar ba uta u 'Nam Blei u la poi sha Padu ki Padu- Pamtadong ki la khreh triang da ka thma wait thma stieh ba kumta ka thma wait thma stieh ka la khih urlong hapdeng u Nongbareh bad ki Padu-Pamtadong bad ki la jop ruh ia ki ka thma ka la wai bad ki dak ki shin ki sah haduh mynta. Hynrei hadien kine ki Padu-Pamtadong kim treh shuh ban ia soh bad ka Elaka Nongtalang Nongbareh. Kumta ki Padu-Pamtadong ki la khot ia ka Dorbar pyllun bad thung la u jong u Dolai bad kane ka Dorbar ki la jied ia U Kiang Kena Dhar kum u Daloi jong ki. Hadien katto katne por ki Padu-Pamtadong ki la sngewdei ban leit hapoh ka jingpeit, jingkhmih jong U Daloi Jowai ryngkat bad ki Sordar kiba iarap ia I Daloi Jowai, ha kaba ia dei bad ka shynshar khadar.

Ka Kotbah ka ong Ioanis 3:16. U Blei u la ieit katta katta ia ka pyrthei kat haduh ba u la aiti ia la u khun ba la kha marwei, kumta nga, nga la pyrkhat shaphang kata ka pyrthei kaba U Blei u ieit nga shem ba u ieit shisha ia ka namai ba u la ai ha ka bor ban kha ba lada u symbai un long shapoh khyndew un lah ban mih pat. Kumta nga shem ba ka pyrthei ka dei ka longkmie kaba kha ka aibuin ba kdup baspaiñ ba pynleh pynsan ia baroh. Kumta nga phai sha kawei pat ka jingpyrkhat shaphang jong ngi ki briew la u ieit shisha ne em u Blei ia ngi. Nga shem ba u ieit shisha bad kata ka long kune. La don shyieng ne snibai nangno yn thung dei namarkata ka daw ba u la buh ia ka kynthei kaba long ka para ia ka pyrthei bad u la ong artad Jenesis 2:24 Mathaios 19 5. Na ka bynta jong ka men ieh noh ia la u kpa bad la ka kmie bad men iaineh bad la ka tnga ba kumta te kata ka jingieit ym lah ban batai u buh bynda da ka jingim bymjukut ia ka pyrthei hadien ba la kha arsien ia ki khun jong ka kynthei, da ka pyrthei sha ka pyrthei bad kaba im sha u Blei bymjukut.

34.TANG JINGKYNMAW:

15th August 1947, ka sngi jong ka jinglaitluid na sorkar phareng.

26th January 1948, ka sngi Republic day kaba mut ka sngi synshar paidbah dei hangne ba la pynskhem bad pynneh jar la ki jong ki riti ki dustur ha la ki jong ki jong ki Jaid bynriew bad dei hangne ba ngi la ioh ia ka 6th Scheduled kaba mut ban pynneh pynsah ia ka dustur, ia ka riti, ka jait ka khong, ka khyndew ka shylap, ka shongkha shongman ba la buh u longshuwa manshuwa.

21st January 1972, ka Sngi jong ka jingioh ia ka Hills State bapura. Kumta ngi dei ban nang ban ieng hala ki jong ki kjat. Ym don kawei ruh ka jaidbynriew kaba lah ban kiew irat lait noh kata ka jaidbynriew ka ba nang ban ieng ha la ki jong ki kjat, dei namarkata kata ka daw ba la ai ha ngi ia ka Hills State ba pura ba ngin nang ban kunai, pyllang, byrtia bad ba ngin lah ruh ban lada da lade ia lade ia ka ri bad ka jaidbynriew jong ngi.